

- A tartalomjegyzék alapján a teljes cikkek iránti igények e-mailen kerültek vissza a könyvtárba. Ezeket a könyvtár vagy online megrendelte (UnCover és BIDS), vagy megfelelő formára hozta és postázta (RSC, menet közben itt is lett elektronikus posta lehetőség), vagy e-mailen küldte (Delft). Az igényeket a könyvtár a LIBERTAS rendszerben dolgozta fel: a kéréseket éjszaka a rendszer elektronikus levélben küldhető fájlba gyűjtötte; automatikus követő üzemmódot állítottak be a BIODOC-kölcsönzők számára időtakarékoság céljából, a projekt elemzéséhez szükséges adatok gyűjtéséhez.
- A BIODOC team a napi munkát négy szakaszban végezte: (1) ellenőrizték az elektronikus postaládát (új kérések, kérdések, új UnCover tartalomjegyzék, a LIBERTAS által összeállított kérésfájl továbbítása Delftbe), (2) a kérések továbbítása a szolgáltatóknak, adminisztráció a LIBERTAS-ban, (3) a szolgáltatóktól megkapott dokumentumok továbbítása a szükséges adminisztrációval együtt, (4) a felmerült problémák tisztázása, a hibás kérések újraküldése stb. A későbbi projektek számára is hasznos tapasztalatnak bizonyult, hogy a team tagjai a könyvtár különböző részlegeiből jöttek, és jól kiegészítették egymást.

A projekt folyamán külön figyelmet fordítottak a szerzői jogi kérdésekre. Az UnCover-tól és a BIDS-ISI-től kapott dokumentumoknál a szerzői jog rendezett volt, az RSC-től és a Delftől rendelt anyagoknál azonban nem. Ezekben az esetekben a megrendeléssel együtt egy külön nyomtatványt kellett küldeni. Az egyszerűség kedvéért a bibliográfiai adatok azonosításához a könyvtár megadta a LIBERTAS-beli rendelési számot, és a megrendelő vállalta, hogy soron kívül aláírja.

Az elektronikus dokumentumküldés lehetőségét is vizsgálták. Ebben az időben a Delfti Egyetemnek már voltak pozitív tapasztalatai egy amerikai felhasználóval. Ugyanakkor az Egyesült Királyságban egy szkennelt cikk elektronikus másolatát nem tartották tisztességesnek. Az európai jogalkotás figyelmen kívül hagyta az ftp-vel folytatott dokumentumküldést, így ennek a bevezetése a

BIDOC-ba a szerzői jog megsértését jelentette volna. Egy rövid kísérlet bizonyította, hogy technikai nehézségek nincsenek.

Eredmények

1. Az év során jelentősen nőtt a könyvtárközi kérések száma: az előző évi 1849-ről 4849-re (162%). Ennek következtében a költségek 37%-kal meghaladták a rendelkezésre álló keretet. A korlátlan hozzáférést biztosító politika így többre került, mint a folyóirat-előfizetés és az azt kiegészítő könyvtárközi kölcsönzés. Itt azonban azt is figyelembe kell venni, hogy
  - sokkal könnyebb volt e-mailen rendelni, mint a szokásos könyvtárközi kéréslapot kitölteni;
  - mivel az UnCover szolgáltatás kivonatol nem tartalmaz, előfordulhatott irreleváns cikk kérése.
2. A felhasználók reakcióit vizsgáló tanulmány megállapította, hogy többségük szívesen fogadta a BIODOC-koncepciót, és előnyben részesítette a nagyobb számú, nem helyben lévő folyóiratokhoz való hozzáférést. A projekt folytatását a Biotechnológiai Központ is támogatta, mivel így hatékonyabb információellátásban részesült. Csupán néhány felhasználónak volt technikai problémája, és hiányolta a folyóiratok kézbevehetőségét.
3. A projekt során a könyvtár tapasztalatokra tett szert nemcsak a dokumentumküldő szolgálatok és a folyóirat-ellátás hozzáférési modellje tekintetében, hanem a munkaszervezésben és az információigények feltárásában is. Világossá vált, hogy a folytatáshoz szervezeti átalakításra, a megrendelő tanszékek részéről nagyobb felelősség vállalására van szükség, beleértve azt is, hogy költségvetésükkel gazdálkodjanak.

/EVANS, J. – BEVAN, S. J. – HARRINGTON, J.: BIODOC: access versus holdings in a university library. = *Interlending & Document Supply*, 24. köt. 4. sz. 1996. p. 5–11./

(*Viszocsekné Péteri Éva*)

DIALOG Select

A DIALOG kutatókat segítő szolgáltatása a WWW-n

A DIALOG online szolgáltatóközpont szinte fennállása óta kínál többféle végfelhasználói terméket, a professzionális keresőknek szánt adatbázis-kereső rendszere mellett. A legújabb ilyen szolgáltatása a *DIALOG Select*, amely a WWW-n érhető el:

<http://dialogselect.krinfo.com>

A korábbi végfelhasználói termékek és rendszerek elvét követve, a *DIALOG Select* is teljes szövegű adatokat és kivonatokat, menürendszerű keresőeszközt, egy háttérben működő szoftvert nyújt, amely a felhasználói kérdéseket átalakítja *DIALOG* parancsokká.

Ezt a szolgáltatást a legnagyobb potenciális piacnak szánják: kutatóknak az üzleti/kereskedelmi/gazdasági életben (business), vagy a tudományos és műszaki szakterületeken. A DIALOG Select csatlakozik a már működő web-alapú végfelhasználói rendszerekhez: Wall Street Journal Interactive Edition, Profound, STN Easy és a LEXIS-NEXIS-féle reQUESTer. A DIALOG Select viszont szeretné megtartani saját felhasználóit, akik tisztában vannak az általa nyújtott információforrások széles skálájával. A web-változat azonban bizonyos problémákkal is jár.

A korábbi végfelhasználói termékeket elég nehéz volt létrehozni. Kombinálni kellett különböző igényeket: az adatbázisok világos ismertetését, könnyű, mégis hatékony keresést, végfelhasználói árszerkezetet. A web-korszakban a kihívások még bonyolultabbak: az online hostokat korábban nem használó web-keresőknek saját elképzeléseik vannak a szolgáltatásokról: megszokták a kapcsolókat (link), a vizuálisan is illusztrált ismertetőket, olcsó vagy ingyenes hozzáférést az információkhoz. Hiányzik belőlük a hagyományos online hostok kereséséhez szükséges türelem. Bár a DIALOG Select hatalmas információs kincstár, a Weben egyszerűen egy újabb web-hely, amely figyelmet követel magának.

A DIALOG Select tartalma

A DIALOG teljes kínálatából, a mintegy 450 adatbázis közül 250 található meg az új web-változatban. Viszont a legfontosabb business, műszaki és tudományos adatbázisok megvannak.

Céginformációk és piaci információk keresésére a Dun and Bradstreet Market Identifier adatbáziscsalád, a Disclosure, a legtöbb IAC adatbázis, a Business and Industry, az ABI/INFORM, a Business Dateline, az Investext, a Textline és más adatbázisok állnak rendelkezésre. A műszaki és tudományos bibliográfiai adatbázisok közül ki kell emelni pl. a Biosis, a CA Search, a Compendex, az Embase, az Inspec, a Medline, az NTIS adatbázisokat. A szellemi tulajdonra vonatkozó adatbázisoknak is széles a választéka: US Patents Fulltext, CLAIMS, World Patents Index, TRADE-MARKSCAN. A híradatbázisok közül az AP, a Reuters, tucatnyi USA napilap (pl. a New York Times) stb. kereshető a DIALOG Selectben.

Talán egyszerűbb azt a néhány adatbázist megemlíteni, amelyet a DIALOG Select nem szolgáltat. Ilyenek a piackutatási jelentés tartalmú adatbázisok, néhány pénzügyimérleg-adatbázis, a Kompass céginformációs sorozat stb. Ezek ugyanis vagy nagyon drágák, vagy a DIALOG Selectben hozzáférhető adatbázisok tartalmának duplikátumai.

A tudományos-műszaki témákban és a híradatbázisokban a DIALOG Select viszont rendkívül gazdag. A társadalomtudományokban a legtöbb kulcsadatbázis megvan. A DIALOG Select a világ legnagyobb és szakterületileg legszélesebb állományait viszi a Webre végfelhasználói keresésre. (A DIALOG Web a szakmai keresők számára már korábban megjelent.) Persze más szolgáltatók is jelentkeztek a Weben nagy végfelhasználói állományválasztékkal, de a használathoz nemcsak a tartalom a lényeges, hanem a hozzájutás módja is.

Keresés a DIALOG Selectben

Minél nagyobb a választék, annál nehezebb a végfelhasználóknak a legmegfelelőbb adatbázis kiválasztása. A DIALOG Select menük osztályait kínálja, amelyek egy adatbázishoz vagy azok egy csoportjához visznek el. 12 nagy témakör van benne:

- Hírek és sajtó
- Technika
- Kémia, vegyipar
- Üzlet és pénzügy
- Energia és környezet
- Élelmiszer, mezőgazdaság
- Társadalomtudományok
- Kormányzati és jogszabály-információk
- Szellemi tulajdon
- Orvosbiológia
- Gyógyszerek
- Tájékoztató (referenz) adatbázisok.

Mindegyik további résztermékre bontható, amelyek a megfelelő témaköröket és adattípusokat is mutatják. Az Üzlet (Business) és pénzügyek kategória pl. 40 további menüválasztékot kínál, a Társadalomtudományok viszont csak 5 résztermét.

Mindegyik menülánc egy vagy több adatbázis-hoz vezet a keresőt. Pl. a Közvélemény nevű menüpont, illetve a Védjegyek menüpont csak egy adatbázisra mutatnak (POLL, illetve TRADE MARKSCAN), míg a Vállalati hírek menüpont 9 adatbázisra mutat. Az adatbázisokat csak a menülánccal lehet elérni, név szerint nem választható ki adatbázis.

Segítség a végfelhasználóknak

A téma elméleti meghatározása után szerkesztett képernyőoldalak segítenek a keresőkérdés megfogalmazásában. A legtöbb képernyőoldal a témakörök kombinálását teszi lehetővé, ami megfelel a DIALOG klasszikus főindexének vagy főszótárának (Basic Index, ahogy a profik ismerik); tehát a cím, a szöveg szavait és a deszkriptorokat teszi kereshetővé. Mód van a mellékindexek (Additional Indexes) szerinti keresésre: publikálás

éve, dátuma, szerzőnév, dokumentumtípus stb. A képernyőoldalak számos, a keresőt segítő funkciót is nyújtanak: lehúzó menüket a keresést kiegészítő adatokhoz (év; termék-, SIC-kódok; dokumentumtípus stb.), keresési tanácsokat, rákattintással megjeleníthető adatbázis-leírásokat.

A képernyőkön megadott keresési változókat a rendszer átalakítja normál DIALOG parancsokká, amelyek a keresőkifejezésekhez és az adatbázisokhoz igazodnak. A lefordított parancsok inkább a *pontosítást*, mintsem a *teljességet* szolgálják; magyarul: csökkentik a nem releváns találati rekordokat (esetleges találatvesztés árán). Egy kéttagú keresőkifejezés keresési formulája:

S term1(2N)term2,

ami azt jelenti, hogy az első kulcsszó és a második kulcsszó között maximum két egyéb szó megengedett (lehetnek egymás mellett is, közbenső szavak nélkül). Ez szűkebb, mint a *term1ANDterm2* Boole-logikai kapcsolat, és jobban szolgálja a releváns találatok kikeresését. A bonyolultabb kereséshez is értő felhasználók használhatják a Boole-operátorokat, a csonkolásokat és az összetett szakkifejezések keresési technikáját is.

A keresés eredményeit először rövid formátumban jelzi ki a rendszer: a cikk címe, a cég neve stb. Ezt a listát dátum szerint rendezve adja, és a több adatbázisban talált azonos rekordokat a rendszer összevonja. Hiányosság, hogy relevancia szerint nem rangsorolható a találati halmaz; ugyancsak jó lenne, ha a rövid formátum tartalmazná a publikációs dátumot és a forrást is. A rekordok általában ASCII szövegfórmátumban jelennek meg, kivéve néhány adatbázist, amely fontos ábrákat is tartalmaz.

Árak

Bejelentkezési, előfizetési díjat nem kell fizetni; a meglévő DIALOG számlaszám használható a DIALOG Selectre is.

Az árstruktúra olyan, mint a DIALOG Webé: rekorddíjakat + kapcsolati díjakat kell fizetni, az utóbbit csak arra az időre, amíg a DIALOG számítógépével él a kapcsolat. Ez a díj percként 0,50 USD és 3 USD közötti percdíjat jelent, a leggyakoribb a kb. 1 USD/perc. A rekorddíj az olcsó adatbázisokban, amelyek kivonatokat szolgáltatnak (pl. Medline) 1 USD, a legrágábbakban (pl. DISCLOSURE) 16,80 USD. A legtöbb teljes szövegű rekord ára 2-3 USD. A hangsúly az output magasabb árán van, szemben a keresés alacsonyabb árával (az online ipar korszerű árszerkeztének megfelelően).

A DIALOG alkalmazkodik a Webhez

A DIALOG Select a tudományos kutató szakember (vagy „knowledge worker”, amely a „végefelhasználó” helyett használt alkalmasabb kifejezés) rendkívül hatékony online szolgáltatása. Adatbázis-választéka felülmúlhatatlan, menürendszere kitűnő, képernyőoldalain kínált funkciói és parancsai általában jó eredményt produkálnak.

A Weben azonban kissé más szokások, szabályok érvényesek, mint a klasszikus hálózati online keresésben. A DIALOG Select esetén is némi eltérést fognak tapasztalni a megszokotthoz és a vártnak képest. Ezek a következők:

- *A relevancia szerinti* outputlista. A web-keresők ezt várják, mert így működik a legtöbb keresőrendszer a Weben. A DIALOG rövidesen megoldja ezt a hiányosságát.
- *Kapcsolati idő szerinti* díjazás. Ez a Weben ismeretlen fogalom. Nagyon valószínű, hogy a DIALOG ezt ki fogja iktatni, hasonlóan a web-szolgáltatók többségéhez.
- *Grafikus és képi rekordok*. A legtöbb DIALOG output ASCII formátumú.
- *Gyorstájékoztató, „pillanatfelvételek”*. A legtöbb DIALOG szolgáltatás is módot fog nyújtani arra, hogy rövid, kényelmes összefoglalókat adjon. A rövid, tömörített jelentések, amelyek a kulcstényeket és több állomány összevont adatait szolgáltatják, nagyon keresettek a Weben. A Web ismert előnye, hogy a hírszolgáltatásban az első helyen a legfontosabb általános és üzleti híreket adja.
- *Kapcsolók (linkek)*. Csak kevés olyan eset van, ahol a kapcsolók előnyöket nyújtanak. A leginkább várt kapcsoló a cég web-oldalait hozná be. A belső kapcsolók hatékony navigálást és forrástájékoztatót biztosítanak. A DIALOG óvatosan közelít a külső és belső kapcsolók megoldása felé.

Ezek és a hasonló potenciális sajátosságok jelenleg a DIALOG ismert online keresési politikáján kívül esnek. Az öreg veterán vette viszont a jelest: azon munkálkodik, hogy integrálja a Web előnyeit hagyományos erősségeivel. Az átstrukturálás, a technológia kiterjesztése (re-engineering) elkerülhetetlen a web-korszakban, és minden szolgáltatónak, a DIALOG-nak is, saját korlátait át kell lépnie.

O'LEARY, M.: DIALOG Select: DIALOG for knowledge workers – on the Web. = Online, 11. köt. 6. sz. 1997. p. 40-42./

(Roboz Péter)